

УДК 338.436.33

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ:
ПІДТРИМКА СПОЖИВАЧА**

Кундєєва Г.О.

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет харчових технологій*

KundieievaHalyna

У статті зазначено нераціональність і низькоефективність діючої системи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні. Визначено зміст, структура, особливості сучасних механізмів підтримки виробників, споживачів, сільського господарства на основі використання методології Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).

Виявлено причини, що зумовлюють провали на агропродовольчому ринку – нееластичність попиту. Розкриті залежності між доходами населення і динамікою попиту і пропозиції на агропродовольчому ринку, показані шляхи і методи підвищення попиту. Визначено доцільність керування дотацій малозабезпеченим верствам населення не просто в формі додаткових грошових виплат або зменшення ставки прибуткового податку, а в таких формах, які забезпечили б їх цільове використання на продовольство - в формі продовольчих талонів (карток), безкоштовних обідів для дітей матерів-годувальниць, людей похилого віку та інших малозабезпечених верств населення.

Ключові слова: *агропродовольчий ринок, державна підтримка, нееластичність попиту, дотації, диференціація споживання харчових продуктів.*

В статье указана нерациональность и низкая эффективность действующей системы государственной поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей в Украине, Определены

содержание, структура, особенности современных механизмов поддержки производителей, потребителей, сельского хозяйства на основе использования методологии Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР).

Выявлены причины, обуславливающие провалы на агропродовольственном рынке – не эластичность спроса. Раскрыты зависимости между доходами населения и динамикой спроса и предложения на агропродовольственном рынке, показаны пути и методы повышения спроса. Определена целесообразность направления дотаций малообеспеченным слоям населения не просто в форме дополнительных денежных выплат или уменьшения ставки подоходного налога, а в таких формах, которые обеспечили бы их целевое использование дотаций на продовольствие – в форме продовольственных талонов (карточек), бесплатных обедов для детей кормящих матерей, пожилых людей и других малообеспеченных слоев населения.

Ключевые слова: *агропродовольственный рынок, государственная поддержка, неэластичность спроса, дотации, дифференциация потребления пищевых продуктов.*

Постановка проблеми. Ефективний розвиток сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності є ключовими пріоритетами реформування національної економіки, зафіксованими у Стратегії розвитку «Україна-2020», Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та Плані дій з її виконання. Стратегічна значущість сільськогосподарської продукції та особливості її виробництва вимагають всебічного комплексного втручання з боку держави для врівноваження інтересів сільськогосподарських товаровиробників і споживачів сільськогосподарської продукції. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників визнається необхідною у

більшості країн світу, але сучасна система державної підтримки в Україні зарекомендувала себе як дефіцитна і низькоефективна. У такій ситуації доцільним є реформування діючої системи у напрямі обґрунтованості її розподілу та адресності [1. с. 53].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В працях вітчизняних науковців-аграріїв, зокрема, О. Бородіної, А. Діброви, М. Дем'яненка, С. Кваші, О. Панухника, В. Бойка, В. Месель-Веселяк, П. Саблука та ін. обґрунтовано необхідність державної підтримки аграрної сфери. В наукових роботах Дж. Гелбрейта, Дж. Кейнса, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Трейсі висвітлено ефективність державного втручання в аграрну сферу виробництва. Дослідження Алейнікова О., Чорнобай М., Плеханова Д. та ін. зорієнтовані на оцінку масштабів і обсягів фінансування за державними програмами підтримки сільськогосподарських підприємств. Проте запропоновані заходи в більшості спрямовані на регулювання тільки пропозиції (виробництва) на агропродовольчому ринку за умов практичної відсутності заходів, що регулюють попит та споживання.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд особливостей державної підтримки аграрної сфери та заходів щодо удосконалення механізму державної підтримки споживачів агропродовольчої продукції. Завданням дослідження є визначення особливостей ринкового механізму вітчизняного агропродовольчого ринку, здійснення моніторингу та оцінки методів підтримки сільського господарства в Україні, конкретизація підтримки споживачів агропродовольчої продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринковий механізм забезпечує урівноваження економічних інтересів виробників і споживачів шляхом формування рівноважного обсягу та ціни, які стають прийнятними як для виробників, так і споживачів. Це більш абстрактна теоретична схема ринку досконалої конкуренції, у реальності механізм ринку досконалої конкуренції має суттєві інституційні

провали.Ринковий механізм в аграрній сфері економіки, на відміну від інших галузей, не в змозі швидко усунути невідповідність обсягів попиту і пропозиції, забезпечувати на ринку конкурентну рівновагу в зв'язку з наявністю певних галузевих і міжгалузевих бар'єрів. До таких бар'єрів з боку пропозиції належить специфічний характер сільськогосподарських ресурсів (імобільність). Земля як специфічний сільськогосподарський фактор виробництва практично не мобільна і не може брати участь в міжгалузевому переливу надлишкових ресурсів під впливом міжгалузевого механізму конкурентної рівноваги. Щодо ресурсу праця, то інертною, не мобільною є і робоча сила в сільському господарстві.

Наступна група бар'єрів обумовлена особливістю формування попиту на агропродовольчому ринку, а саме, змінами його еластичності за доходами в залежності від зміни *ступеня* насиченості потреб людини у продовольстві. На відміну від більшості непродовольчих товарів, розширення попиту на харчові продукти має чітко окреслені межі насичення (в Україні ці межі визначено у Наказі МОЗ України «Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії»). З іншого боку частка витрат на продукти харчування у споживчих витрат у міру зростання реальних доходів споживачів зменшується, частка ж витрат на непродовольчі товари збільшується. Це пов'язано з дією закону Е. Енгеля [2, с. 39] – витрати на покупку продовольчих товарів зростають повільніше, ніж доходи населення і повільніше, ніж витрати на непродовольчі товари та заощадження. Діє закон насичення потреб найбільш характерний для ринку продовольства.

Дж. М. Кейнс, досліджуючи залежність споживання від величини поточного доходу домашніх господарств, висловив її в формі закону: «Основний психологічний закон ... полягає в тому, що люди схильні, як правило, збільшувати своє споживання з ростом доходу, але не в тій же мірі, в якій зростає дохід» [3]. Вчений пояснює зменшення питомої ваги споживання психологічними особливостями людини відкладати все більшу частину зростаючого доходу як заощадження. Тенденція до зменшення частки витрат на споживання продуктів харчування у бюджеті домогосподарства і збільшення частки непродовольчих товарів,

послуг та заощаджень має у своїй основі об'єктивні причини – підвищення в міру зростання доходів рівня насиченості потреб людини. Ця причина особливо актуальна по відношенню до харчових продуктів, для яких межа насичення чітко окреслена фізіологічними нормами споживання.

У міру переходу до стадії насичення, еластичність попиту на продовольство за доходами знижується. Для українських домогосподарств з високими доходами практично досягнута межа насичення потреб в харчових продуктах. Уповільнення зростання витрат населення на купівлю продовольчих товарів у міру зростання доходів та підвищення насиченості потреб стає причиною уповільнення зростання сукупного попиту на агропродовольчому ринку. На це уповільнення також впливає надмірна диференціація доходів при низькому рівні реальних доходів значної частини населення, наслідком стає значна диференціація споживання основних продовольчих груп (табл.1), що не може не позначитися на обсягах попиту на продовольство. Зазначені причини обумовлюють особливо несприятливу кон'юнктуру на ринку продовольства України.

Таблиця 1

Диференціація обсягів споживання основних продовольчих груп за квінтільними групами в Україні (2010-2017 рр.)*

Показник	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Індикатор диференціації вартості харчування в домогосподарствах між п'ятою та першою квінтільними групами	1,59	1,6	1,62	1,61	1,56	1,48	1,59	1,62
м'яса і м'ясопродуктів	1,92	1,87	1,78	1,83	1,81	1,71	1,68	1,89
молока і молочних продуктів	1,71	1,69	1,6	1,67	1,62	1,61	1,70	1,70
яєць	1,22	1,29	1,22	1,27	1,22	1,24	1,29	1,39

риби і рибопродуктів	1,77	1,69	1,62	1,61	1,75	1,68	1,67	1,65
цукру	1,36	1,35	1,31	1,25	1,38	1,36	1,41	1,66
олії та інших рослинних жирів	1,19	1,25	1,06	1,16	1,2	1,13	1,26	1,21
картоплі	1,06	1,13	0,95	1,06	1,16	1,12	1,17	1,17
овочів та баштанних	1,49	1,54	1,39	1,47	1,55	1,58	1,53	1,65
фруктів, ягід, горіхів, винограду	2,29	2,29	2,2	2,16	1,96	2,09	2,11	1,95
хліба і хлібних продуктів	1,05	1,05	1,03	1,06	1,17	1,14	1,21	1,28

Джерело: розраховано автором на основі [4]

Відповідно до теорії Дж. Кейнса в умовах низької еластичності попиту ринок не в змозі досягнути рівноважного стану – не може забезпечити зростання попиту до рівня пропозиції (до рівня виробництва). В цьому випадку зростання виробництва тільки поглибить кризовий стан, навіть якщо спостерігається підтримка і стимулювання з боку держава. Ми погоджуємося з тезою Р. Гайсіна: в сучасних умовах факторами, що стримують зростання попиту на продовольство, є не тільки і не стільки відкриті Е. Енгелем і Дж. Кейнсом причини уповільнення зростання попиту і падіння його еластичності в умовах зростання доходів та підвищення насичення потреб, скільки особливості формування рівня, динаміки, структури доходів населення[5]. Низький рівень життя значної частини населення країни стає причиною повільного зростання попиту, хоча для низько дохідних груп (майже 60%) населення попит є еластичний за доходами.

Для зростання попиту на продовольство, й відповідно, зростання виробництва необхідні дієві заходи держави. Для визначення ефективності державної підтримки використано методологічний підхід, що запропонований у 1986 р. Організацією Економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). За цим підходом агросектор розглядається як система, що складається з трьох підсистем: аграрні підприємства (виробники), підсистема загального забезпечення (інфраструктура) і споживачі аграрної продукції. Для оцінки підтримки цих трьох підсистем використовуються основні показники [6]:

TSE (TotalSupportEstimate) – показник, за допомогою якого визначається сума трансфертів, що отримує сільське господарство від платників податків та споживачів (за винятком надходжень від імпортного мита) в результаті політики підтримки галузі.

PSE (ProducerSupportEstimate) – показник підтримки виробників, який відображає обсяг річних валових бюджетних трансфертів у грошовій формі виробникам аграрної продукції.

GSSE (GeneralServiceSupportEstimate) – показник підтримки сектора загального забезпечення агросектора (аграрної інфраструктури), який відображає обсяг річних валових бюджетних трансфертів у грошовій формі організаціям, що надають послуги аграрному виробництву.

CSE (ConsumerSupportEstimate) – оцінка підтримки споживчого сектора аграрної продукції, яка вимірюється обсягом річних валових бюджетних трансфертів до/від споживачів.

Дослідження динаміки зазначених показників в Україні свідчить про наявність значних коливань, причиною яких стала непослідовна політика регулювання аграрної сфери. Істотний вплив зробили і макроекономічні чинники, такі як зміна курсу національної валюти, динаміка цінової кон'юнктури на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства [7]. За останні роки Україна мала від'ємне значення показника сукупної підтримки (рис. 1).

Тільки в 2012р. галузь отримала підтримку в розмірі 1,5% від обсягу товарної продукції (PSE,%). В інші періоди вона була донором національної економіки. Так, в 2016 р. з неї було «вимито» на користь інших секторів 9,5% виручки. Це не зможе не позначитися на перспективах розвитку вітчизняного сільського господарства в майбутньому. Як стверджує О. Янковий, підтримка зі знаком мінус – це пригнічення. Україна залишається країною, у якої макроекономічна стабільність підтримується коштом політики примусових вилучень у сільськогосподарських виробників [9].

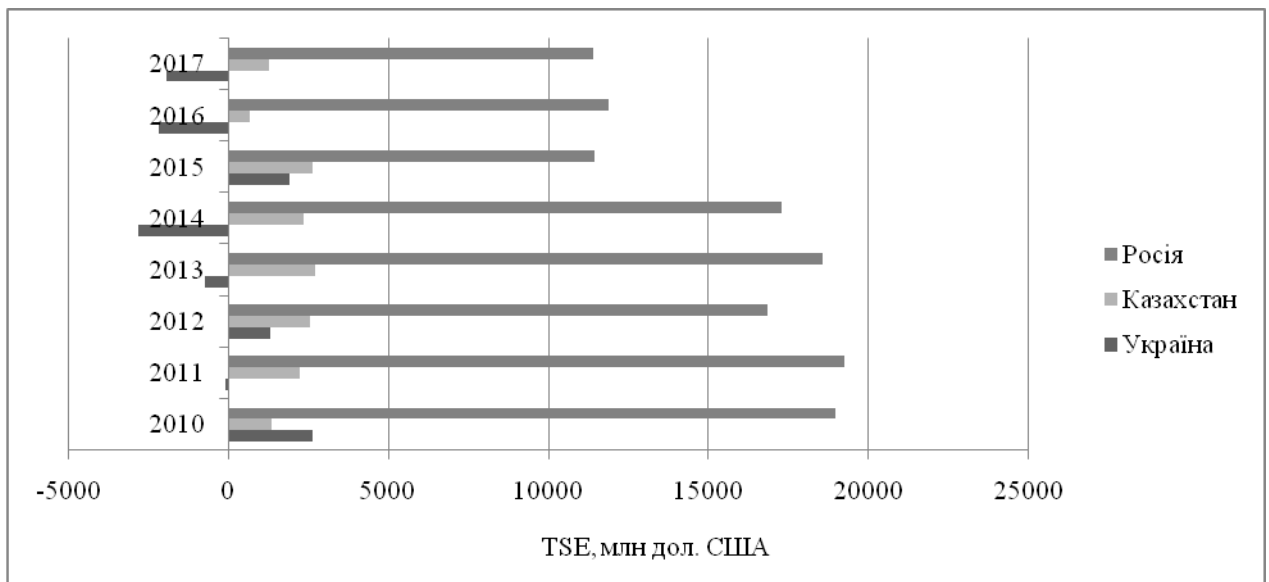

Рис. 1. Динаміка сукупної підтримки аграрної сфери (TSE), Україна у 2010-2017 рр., млн дол США

Джерело. *Сформовано автором за даними [8].

Підтримка аграрної сфери здійснюється переважно через підтримку виробників. Для країни, де існує ненасиченість фізіологічних норм споживання певних груп продовольства, особливо тваринного походження для більшості населення, дуже значною є частка витрат на харчування у бюджеті домогосподарства, тому важливим стає дослідження ефективності показників підтримки споживачів (CSE). Ці показники відображають загальну суму трансфертів споживачам сільськогосподарської продукції (+ або -), що отримуються в результаті проведеної політики підтримки сільського господарства й є різницею між внутрішніми цінами на споживану продукцію та світовими. Вони відображають особливості здійснюваної в країні політики по відношенню до споживачів й до виробників продовольства.

Уряд країни не в змозі паралельно з підтримкою виробників підтримувати споживачів. Підтвердженням цього є результат аналізу показників підтримки споживачів (CSE) і виробників (PSE) – симетричність розташування і динаміки показників підтримки виробників (PSE) і споживачів (CSE), їх проти фазність показників (рис. 2.).

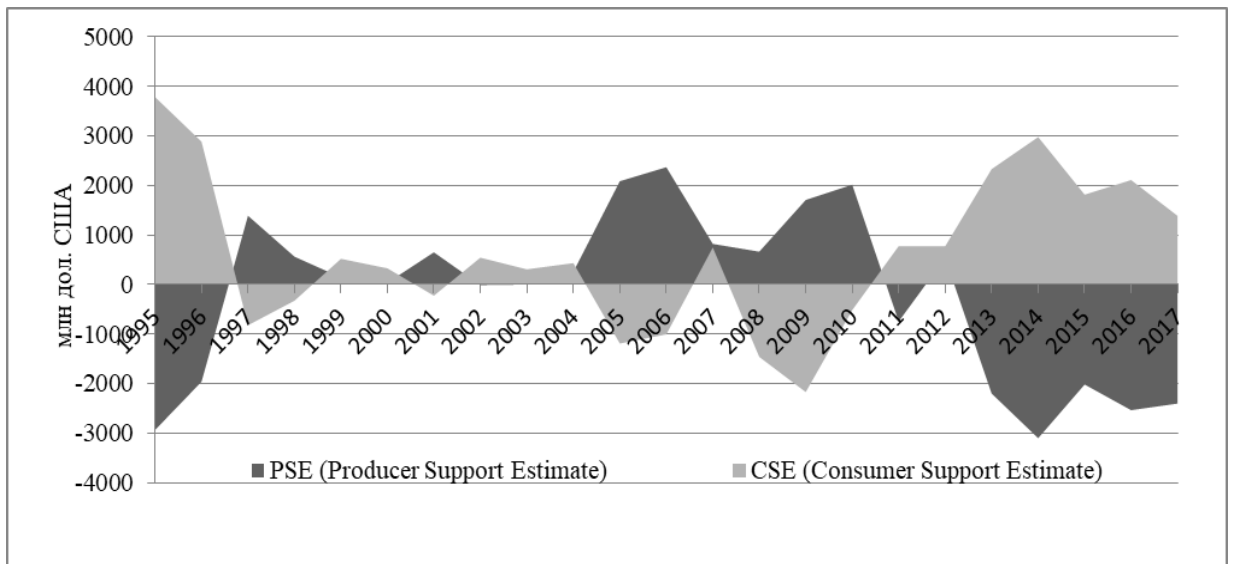

Рис. 2. Динаміка змін показників підтримки споживачів (CSE) і виробників (PSE)

Джерело: складено за даними [8]

Така залежність пояснюється тим, що CSE є дзеркальним відображенням головного компонента PSE – підтримки ринкової ціни (MPS) як суми трансфертів від споживачів до виробників аграрної продукції [7]. Неявна підтримка споживачів оцінюється через значення показника «трансферти виробникам від споживачів». Від’ємне значення показника свідчить про оподаткування споживачів сільгосппродукції за рахунок більш високих цін. І, навпаки, якщо показник отримує позитивне значення, то споживачі сільгосппродукції субсидуються.

Слід також визначити той факт, що у роки значного перевищення внутрішніх цін над світовими, коли весь тягар за високі ціни на продукцію було перенесено на споживача, у бюджеті не передбачалися трансферти споживачам. Показник оцінки підтримки споживачів отримав від’ємне значення у 1997-1998, 2001, 2005-2006, 2008-2010 роках. У ці роки національні споживачі сплачували за сільгосппродукцію ціни вищі за світові, отже споживачі сплачують імпліцитний податок [10]. Найбільше значення податку припадає на 2009 рік (13,96%) – спостерігаються найбільші втрати споживачів на придбання сільгосппродукції.

Починаючи з 2011 р. спостерігається позитивне значення CSE, тобто в Україні покупці субсидуються. Це обумовлено, головним чином, тією обставиною, що внутрішні ціни на основні види сільськогосподарської сировини і продовольства нижче світового рівня.

На рис. 3. наведена динаміка структури напрямів підтримки споживачів. У структурі підтримки споживачів переважають трансферти виробникам від споживачів. Проте, у більшості років підтримки споживачів через прямі субсидії з бюджету не здійснювалося.

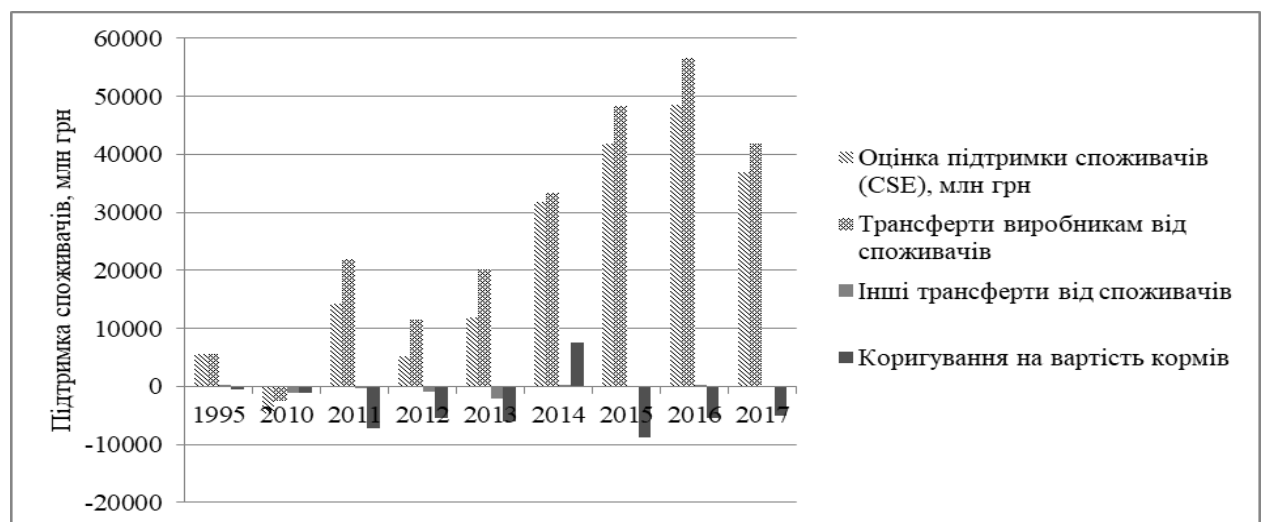

Рис. 3. Динаміка показників підтримки споживачів (CSE), Україна, 1995, 2010-2017 рр., млн грн

Джерело: розраховано автором за даними [8]

Для оцінки впливу регуляторних заходів на показники добробуту населення як чинника забезпечення економічної доступності продовольства визначено тісноту зв'язку між доходом населення та загальною сумою підтримки споживачів (0,83) і між доходом населення та сумою трансфертів виробникам від споживачів (0,87). Виходячи з існування більш щільного зв'язку у другому варіанті, нами визначено ступінь реагування доходів (добробуту населення) через регуляторні заходи (рис. 4).

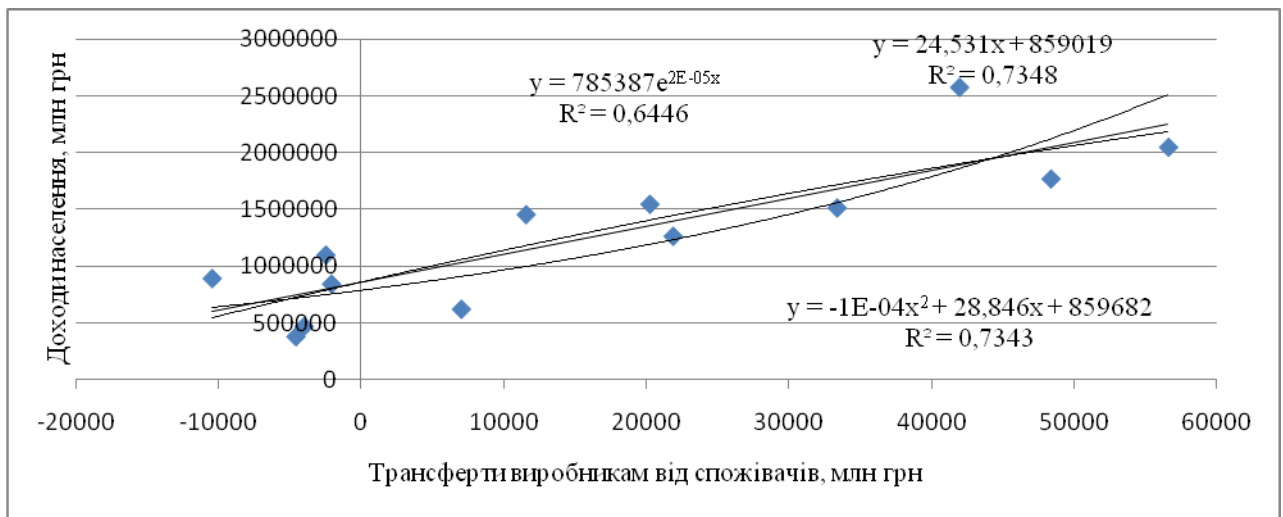

Рис. 4. Моделі зв'язку доходів населення і трансфертів виробникам від споживачів

Джерело: сформовано автором за даними [4, 8]

Отримано три економетричні моделі (за від'ємних значень логарифмічна і степенева не будуються), найбільш надійною є лінійна модель, оскільки коефіцієнт детермінації є максимальним і становить 0,735. Існування такої залежності можна пояснити тим, що в рамках аграрної політики України покупці субсидуються – внутрішні ціни на основні види сільськогосподарської сировини і продовольства нижче світового рівня.

Для України проблема регулювання ринку, особливо регулювання попиту, є вкрай актуальною. Проте вона явно недооцінюється, приймалися лише окремі рішення, які не дали необхідного результату. Ці заходи в більшості випадків носили односторонній характер і були спрямовані на регулювання в основному пропозиції (головним чином виробництва) на агропродовольчому ринку. Такий односторонній підхід до регулювання кон'юнктури агропродовольчого ринку не міг забезпечити баланс інтересів виробників і споживачів на цьому ринку. Більш того, така спрямованість ринку тільки поглиблювала кризову ситуацію ринкової нерівноваги з усіма її наслідками.

Актуальним залишається питання щодо необхідності будувати механізм регулювання кон'юнктури агропродовольчого ринку нові

елементи, що регулюють попит і спрямовані, в першу чергу, на підтримку споживачів. В кінцевому рахунку, це дасть значну підтримку виробникам у порівнянні з прямими формами підтримки виробництва. З урахуванням досвіду зарубіжних держав це можливо зробити шляхом використання нецінових детермінант попиту. Серед них головним фактором, що впливає на попит, є доходи населення. З метою ефективного управління попитом необхідно впливати на доходи тільки тієї частини населення, у якій попит на продовольство є високоеластичним за доходами. Це, насамперед, малозабезпечені групи населення з низьким рівнем насиченості потреб у харчових продуктах. Здійснений аналіз наукових робіт [5, 11, 12] вказує на такі дієві заходи:

- цільове фінансування попиту на продовольство малозабезпечених верств населення: підвищення доходів за умов, що ця частина доходів обов'язково буде використана на придбання харчових продуктів тільки вітчизняного виробництва (як приклад, використання програми продовольчих талонів). Таке цільове спрямування доходів на розширення попиту на агропродовольчому ринку буде сприяти підтримці не тільки споживачів, але і вітчизняних виробників продовольства.
- розширення попиту на продовольство за рахунок програм шкільних обідів, продовольчої допомоги для матерів-годувальниць та малолітніх дітей, поставок вітчизняного продовольства в дитячі садки, будинки ветеранів, лікувальні установи, збройні сили, інші установи.
- є політика держави щодо регулювання прибуткового податку: звільнення від прибуткового податку найбідніших верств населення, застосування диференційованої шкали оподаткування, що збільшує еластичний попит малозабезпечених верств населення на продовольство. Необхідно розглядати податкову політику в області стягування прибуткового податку як засіб істотного

підвищення рівня споживання харчових продуктів для найбільш вразливих верств населення і, відповідно, як засіб підвищення попиту на агропродовольчому ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи результати дослідження можна стверджувати, що в країні відсутня аграрна політика, яка базувалася б на наукових засадах комплексного регулювання всіх структурних елементів агропродовольчого ринку, їх взаємозв'язку і розвитку і мала б на меті забезпечення сталої рівноваги виробництва і споживання та узгодження інтересів споживачів і виробників продовольства. Необхідно терміново вживати заходів не тільки і не стільки зі стимулювання зростання виробництва, скільки по підвищенню попиту на агропродовольчому ринку. Необхідно вивчити і використати досвід США, коли регулятор попиту і регулятор виробництва продовольства знаходяться в руках одного відомства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Недільська Л.В. Системний колапс державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств. «*Scientific horizons*».2018. № 6 (69).С.53-69.
2. Engel E. Das Rechnungsbuch der Hausfrau und seine Bedeutung im Wirtschaftsleben der Nation. Berlin, 1881, P.39 <http://ek-lit.agava.ru/books.htm>
"Библиотека экономической и деловой литературы, читальня"
3. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег : пер. с англ. / Дж.М. Кейнс ; Общ.ред. и предисл. А.Г. Милейковский, И.М. Осадчая. Москва: Прогресс, 1978. 494 с.
4. Державна служба статистики України Офіційний сайт URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення: 10.01.2020)
5. Гайсин Р.С. Низкие доходы населения как фактор стагнации спроса и предложения на агропродовольственном рынке России *ҚазЭУхабаршысы*

– *ВестникКазахстанскогоэкономическогоуниверситета*. Алматы. 2014. №4 (99). С. 134-146

6. Кернасюк Ю.В. Світовий досвід державної підтримки агробізнесу №11 (330) червень 2016. URL: http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/archive.html?func=show_edition&id=151(дата звернення: 10.01.2020)

7. Купчишина О.А. Вплив державної регуляторної політики на функціонування аграрного сектору *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія Економічні науки*. 2017. № 4. С.440-450

8. Офіційний статистичний портал ОЕСР. URL: <http://stats.oecd.org/>(дата звернення: 10.01.2020)

9. Янковий О. Що надає, а що відбирає держава у сільського господарства. URL:<https://mind.ua/publications/20189580-goduvalnicya-na-dieti-skilki-nedootrimue-ukrayinskij-agrosektor>(дата звернення: 10.01.2020)

10. Кулаковська Т.А. Дослідження узгодженості та системності у запровадженні регуляторних заходів в аграрній сфері України *ScientificJournal «ScienceRise»* 2015. № 8/1(13). С. 58-66.

11. *Киреева* *Н.А.*

Механизмвнутреннейпродовольственнойпомощикакнаправлениеструкту ризацисистемыгосударственной поддержки АПК. *Аграрный научный журнал*. 2014. № 6. С. 84–88.

12. Борхунов Н.А., Родионова О.А. Как повысить платежеспособный спрос на внутреннем продовольственном рынке России: размышления и расчеты АПК: экономика и управление. 2013.№ 9. С. 15–23.

REFERENCES:

L.

Nedilskaya.(2018).Systemnyikolapsderzhavnoifinansovoipidtrymkysilskohos podarskykhpriemstv[System collapse of state financial support of agricultural enterprises,vol. 6 (69).pp.53-69.[in Ukrainian].

2. Engel E. (1881) *Das Rechnungsbuch der Hausfrau und seine Bedeutung im Wirtschaftleben der Nation*. Berlin, 1881
3. Keynes, J. M. (1997). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. USA: Prometheus Books, Print
4. Ofitsiinyisait Derzhavnoisluzhbystatystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine].(n.d.).ukrstat.gov.ua. Available at: <http://ukrstat.gov.ua> // (accessed 10 January 2020)[in Ukrainian].
5. Gaysin R.(2014). Nyzkyedokhodunaseleniyakakfaktorstahnatsyysprosa y predlozhenyianaahroprodovolstvennomrunke Rossyy KazhUkhabarshusu – Vestnyk Kazakhstanskoho ekonomicheskoho unyversyteta. Almaty [Low incomes of the population as a factor in the stagnation of supply and demand in the agri-food market of Russia].vol. (99). pp. 134-146[in Russian]
6. Kernasiuk Yu.V. (2016) Svitovyidosvidderzhavnoipidtrymkyahrobiznesu. Ahrobiznes,[World experience in government support for agribusiness]vol. 11(330) Available at: http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/archive.html?func=show_edition&id=151(accessed 10 January 2020)[in Ukrainian].
7. Kupchyshina O.A. (2017). Vplyv derzhavnoirehuliatornoipolitykynafunktsionuvanniaahrarnohosektoru Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriya Ekonomichninauky. [Influence of the state regulatory policy on the functioning of the agricultural sector].vol. 4. pp.440-450[in Ukrainian].
8. Ofitsiinyisait Orhanizatsii ekonomichnohospivrobitnytstvatarozvytku (OESR). [Official site of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)]. (n.d.).oecd.org. Available at: <https://www.oecd.org> /(accessed 10 January 2020).
9. Yankovyi O. Shchonadaie, a shchovidbyraiederzhava u silskohohospodarstva. [What gives and what selects the state from agriculture]. Available at: <https://mind.ua/publications/20189580-goduvalnicya-na-dieti->

skilki-nedootrimue-ukrayinskij-agrosektor(accessed 10 January 2020) [in Ukrainian].

10. Kulakovska T.A. (2015). Doslidzhenniauzghodzenosti ta systemnosti u zaprovadzhennirehuliatornykhzakhodiv v ahrarniisferiUkrainy*Scientific Journal «ScienceRise»*[Investigationofcoherenceandsystematicityintheimplementation ofregulatorymeasuresintheagriculturalsectorofUkraine]vol. 8/1(13),pp. 58-66.[in Ukrainian].

11. KireevaN.A. (2014). Mekhanizmvnutrenneiprodoval'stvennoipomoshchikaknapravleniestrukturizatsiisistemygosudarstvennoipodderzhkiAPK [Themechanism of domestic food aid as a way to restructurethe system of State support for agribusiness].*Agrarnyinauchnyzhurnal = Agrarian scientific magazine*, vol. 6, pp. 84–88.[inRussian]

12. Borkhunov N.A., Rodionova O.A. (2013). Kakpovysit' platezhesposobnyisprosnavnutrennemiprodoval'stvennomrynkeRossii: razmyshleniyairaschety [How to increase a solvent demand in the domestic food market of Russia: reflections and calculations].*APK: ekonomika, upravlenie = AIC: economy, management*, vol. 9, pp. 15–23.[inRussian]